

Верховний
Суд

Спори бізнесу очима Верховного Суду: аналітика практики

Віктор Пророк –
суддя Верховного Суду

*IX Південноукраїнський юридичний форум
04 вересня 2026 р.*

При обговоренні спорів бізнесу у практиці Верховного Суду хочу зупинитися на 3 основних напрямках:

1. Трудові спори (постанови ВС від 05.05.2025р. у справі №758/4178/22; від 20.09.2024р. у справі №444/2538/23, від 21.05.2025р. у справі №707/2954/23, від 27.09.2023р. у справі №523/11673/22, від 22.05.2024р. у справі №334/4387/22, від 06.08.2025р. у справі №752/2048/23, від 22.01.2025р. у справі №210/6142/23, від 13.12.2023р. у справі №939/1280/22)
2. Застосування інституту форс-мажору (постанови ВС від 02.11.2023р. у справі №910/13000/22, від 12.10.2023р. у справі №908/1620/22, від 12.10.2023р. у справі №908/1620/22, від 20.05.2026р. у справі №610/986/25)
3. Спори бізнесу з державою (постанови ВС від 30.08.2024р. у справі №905/1137/20, від 05.10.2022р. у справі №360/2327/19, від 03.04.2025р. у справі №320/27109/23, від 19.08.2022р. у справі №818/2429/18, від 17.06.2020р. у справі №812/677/17, від 03.09.2019р. у справі №805/1087/16).

- **Призупинення трудового договору**

Сам по собі факт військової агресії не є безумовною підставою для призупинення дії трудового договору. Призупинення можливе лише за умови одночасного настання двох обставин: абсолютної неможливості роботодавця надати роботу та абсолютної неможливості працівника її виконувати. Якщо призупинення визнано судом незаконним, роботодавець зобов'язаний виплатити працівникові середній заробіток за весь час такого призупинення, застосовуючи за аналогією положення статті 235 КЗпП України (постанови ВС від 05 травня 2025 року у справі №758/4178/22; від 20 вересня 2024 року у справі №444/2538/23).

У разі обґрунтованості призупинення дії трудового договору відшкодування заробітної плати та інших виплат працівникам в повному обсязі покладається на державу, що здійснює збройну агресію проти України (постанова ВС від 21 травня 2025 року у справі №707/2954/23).

- Розірвання трудового договору

Введення воєнного стану та призупинення діяльності підприємства не є автоматичною підставою для звільнення працівника. Обов'язковою умовою для звільнення за цією підставою є об'єктивна неможливість забезпечувати працівника роботою, що є безпосереднім наслідком бойових дій (постанова ВС від 27 вересня 2023 року у справі №523/11673/22).

Для звільнення працівника крім неможливості забезпечити працівника роботою на його посаді роботодавець зобов'язаний запропонувати йому усі вакантні посади у юридичній особі (постанова ВС від 22 травня 2024 року у справі №334/4387/22).

Відмова працівника від переїзду до іншої місцевості разом із підприємством є підставою для звільнення за п. 6 ч. 1 ст. 36 КЗпП України. Наявність дистанційного режиму роботи не перешкоджає праву роботодавця змінювати офіційне місце дислокації структурного підрозділу чи робочого місця працівника (постанова ВС від 06 серпня 2025 року у справі №752/2048/23).

- **Відшкодування шкоди**

Смерть працівника під час виконання трудових обов'язків унаслідок воєнних дій держави-агресора, не є підставою для покладення на роботодавця обов'язку відшкодувати моральну шкоду члену сім'ї працівника, якщо відсутнє порушення роботодавцем вимог законодавства про охорону праці. Така шкода підлягає відшкодуванню за рахунок держави-агресора, а соціальний захист членів сімей загиблих працівників об'єктів критичної інфраструктури забезпечується державою Україна шляхом виплати спеціальної одноразової грошової допомоги (постанови ВС від 22 січня 2025 року у справі №210/6142/23, від 13 грудня 2023 року у справі №939/1280/22).

- **Воєнний стан як форс-мажорна обставина**

Воєнний стан на території України не означає автоматично, що підприємство не може здійснювати підприємницьку діяльність та набувати кошти. Одне лише передбачене законом віднесення введеного воєнного стану до форс-мажорних обставин не свідчить про існування форс-мажору у конкретних правовідносинах сторін, де така обставина може стати форс-мажорною лише у випадку, якщо особа доведе, що конкретний обмежувальний захід, запроваджений в рамках воєнного стану унеможлиблює виконання конкретного договору. Воєнний стану є підставою для звільнення від відповідальності за порушення договору за умови доведення зв'язку між невиконанням зобов'язань і воєнними діями в Україні (постанови ВС від 02 листопада 2023 року у справі №910/13000/22, від 12 жовтня 2023 року у справі № 908/1620/22, від 12 жовтня 2023 року у справі № 908/1620/22).

- **Фактична неможливість користування орендою**

Воєнні дії, окупація та неможливість фактичного користування майном можуть бути підставою для звільнення орендаря від орендної плати. Підставою звільнення від зобов'язання сплатити орендну плату є об'єктивна безпосередня неможливість використовувати передане у найм майно через обставини, за які орендар не відповідає (постанова ВС від 20 травня 2026 року У справі № 610/986/25).

- Спеціальні пільги зі сплати орендної плати

Орендар державного чи комунального майна не отримує «подвійної пільги» (внаслідок застосування закону №1669-VII) та після припинення скасування орендної плати за користування державним та комунальним майном, розташованим в населених пунктах, на території яких здійснювалася АТО, і відновлення обов'язку орендаря зі сплати орендної плати орендар продовжує сплачувати орендну плату у тому розмірі, в якому він сплачував би її, якби такого періоду скасування не було. Тому при визначенні розміру орендної плати після закінчення пільгового періоду слід враховувати індекс інфляції за весь період (постанова ВС від 30 серпня 2024 року у справі № 905/1137/20).

- **Форс-мажорні обставини в податкових правовідносинах**

Застосування до платника відповідальності є безпідставним, якщо затримка реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних виникла не з вини позивача, а у зв'язку із наявністю форс-мажорних обставин, які становлять загрозу безпеки людини (проведення бойових дій; постанова ВС від 05 жовтня 2022 року у справі №360/2327/19).

Однак має встановлюватися (доводитися) саме вплив обставин непереборної сили на неможливість платника податку належним чином виконувати свої зобов'язання і на зміну його економічного стану цими форс-мажорними обставинами (постанови ВС від 03 квітня 2025 року у справі № 320/27109/23 від 19 серпня 2022 року у справі № 818/2429/18, від 17 червня 2020 року у справі №812/677/17, від 03 вересня 2019 року у справі №805/1087/16).

Дякую за увагу!

- Верховний Суд,
вул. П. Орлика, 8, м. Київ, 01043,
- <http://supreme.court.gov.ua>